

Universiteit
Leiden
The Netherlands

**De verzamelwoede van Martinus van Marum (1750-1837) en de
ouderdom van de aarde. Herkomst en functie van het Paleontologisch en
Mineralogisch Kabinet van Teylers Museum**
Sliggers, B.C.

Citation

Sliggers, B. C. (2017, March 30). *De verzamelwoede van Martinus van Marum (1750-1837) en de ouderdom van de aarde. Herkomst en functie van het Paleontologisch en Mineralogisch Kabinet van Teylers Museum*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/47851>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/47851>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/47851> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Sliggers, B.C.

Title: De verzamelwoede van Martinus van Marum (1750-1837) en de ouderdom van de aarde. Herkomst en functie van het Paleontologisch en Mineralogisch Kabinet van Teylers Museum

Issue Date: 2017-03-30

BIJLAGE 1

OVERZICHT ACHTTIENDE-EEUWSE ETIKETTENCOLLECTIE TEYLERS MUSEUM

Ferrum fragile, & tractile,
granulatum, granaticum,
intermixtis bracteis septatis
emblicatis, galenae instar
nitidis, fortius conditum
Ex Suecia
n. 578
5.

Aes nativum in ope, cuius
cavum replet; ipsa opij substantia
quoque viridis aeris perfusa.
Ex Sibiria.
Nicht Clarsh. Arab. Kaus
Doerhaave Prof. Petropol.

Ferri Galena micacea
perquisita, inquinans, ex
ferrugines videns in quarzo
pyritoso, ardente.
n. 19. 582
9.

Plumbi Galena granulata et sepiata,
particulis paulatim magnitudine decrescen-
tibus, nitidissimis, ceno suo lapideo utri-
que lecta.
Ex Freiberg.
5
Nisi corne licet, testulas dentin decrescentes ab in-
ni granula magna, Rarior paulatim in minimi
ut sepiata et granulata galena, in nisi
quidam particulati et deant differe.
250 902
58.

Handschrift en collectie Hieronymus David Gaubius (1705-1780)

No. 98.
Dünndblauer dichter Fließspath
von Welsendorf im Pflegamt Hab.
burg in der Oberpfalz, ist sehr
mit sauren geräthigt und phos-
phorirt auf Kohlen, bricht
nicht mator.
B. W. 1781

No. 85.
Spodumene mit Eisen
aus der Gegend Valerde
in Norwegen.

Schwarzbraunes Derby Uran,
 erx / sogenannte Lechblende /
 mit etwas Hornstein, grünen
 Kristall Uranthalk und gel-
 ben Uraniocher von Eybens
 Stock in Sachsen.
 Benisch

No. 100.
 Kupfspath von Welsendorf in
 Pfegant Nabburg in der Oberrh.
 Salz mit etwas Uran. bircht
 nicht mehr. Benisch

Handschrift van de Dresdener mineralenhandelaar Heinrich Emanuel Benisch

Lapis seu Borax Electricus
 Columnaris, pyramidalis
 Trigonus. Basaltus cristallus
 solidatus.
 Drieuitige ac. maltkander
 gegroede peristatiseerde
 Electrica Turantagige
 Tourmalin in silicifragige
 mica uitte. de: de grootte
 veid in wel ander hat, dijn
 lang en 1. Dijn dik. 1/2
 Gte Land: een zeer Pray
 in de. Vaen. Dnk.

Argentum Nativum Dendroformis
 Amalorem Valde. hinc in. hinc
 elegantissimum.
 Een zeer Schoon en groot Auk. getuy
 Silver Takrij of Boon. agty in
 Quarz gegroed.
 Van Kronsberg in Noorwege.

Grün. Blauwe. v. ol. v. h. it. r. u. n. d. e
 G. r. a. e. l. in. s. y. n. e. m. a. t. r. i. e. v. a. n. g. e. l. e. c. t. r. i. c. h. e.
 g. r. u. n. w. h. e. l. e. y. r. e. e. t. i. g. z. a. n. d. i. g. g. e. t. e. n. t. e.
 v. a. n. z. e. r. s. t. l. e. k. a. n. o. p. p. e. r. H. o. n. g. a. r. y. e
 b. y. h. e. t. l. a. r. p. a. t. h. i. c. h. e. l. y. e. b. e. r. g. t. e.

Een zeer Schoon. Nat. v. g. l. a. m. i. c. h. e. s. t. e.
 G. e. w. a. s. s. e. n. R. o. o. d. G. o. l. d. e. n. D. S. V. a. n.
 v. a. n. d. e. A. n. d. r. e. n. s. b. e. r. g. o. p. d. e. n. H. a. r. t. l. e.

Ein Stück geerist. Altes Gold
 in Wittenberg. Koch. anwell. 1729
 aus dem Jahr 1729. in Wittenberg
 Frankfurt an der Oder. in der
 Halden.

Handwritten text, possibly a list or inventory, with the number 777403 at the bottom.

Handwritten text, likely a detailed description or entry from a collection, mentioning various items and their origins.

Handwritten text, likely a detailed description or entry from a collection, mentioning various items and their origins.

Handschrift en collectie Johannes le Francq van Berkhey (1729-1812)

Vrouwen ys
 a/ van Madagdenburg
 b, b van Lanenstern
 in t Hannoverpre
 20.

Bergkristallen
 aan beider yden
 geycrystalliseerd
 73 met Filipes

Steenmark
Laxijere Wonder Nerde
van Planitz by Zwicken
in Saxon.

Glasartige flak
ontfaan uit den
brand van een Hooi-me-
garup by Wegetak, de
kruis van Boemien
in de Zevensjarige oorlog

Ureert uit Boemen
van orlyan.
waerbyneke tot het
Wiegenert behoorende
dit was chuen alst dit
ertj ontfaanen is

bruine yper-Pyrit
a) Linsen formig
van Henry Chapelle
in Lomborg
b) } tot ronde Klompjes
c) }
d) } zamengegroeid
252

Handschrift Martinus van Marum (1750-1837)

Kristallin vtr Kungl. vtr
mit glazurigen Kungl. vtr
von Billewockischen Grube
in Albai in Sibiran,
ganz selten und spon
358. 76.

in vtr vtr vtr
Sibirgouung von Johann
Gorgun vtr in Puffan
seltan
859. 25.

Quinn's Amalgam
 and Bismuth very
 brilliant and very
 332.

gedigen Silber mit Kupfer
 grün und Kupferoxyd
 von Sphalerit in
 Bismuth sehr selten
 334.

Handschrift mineralenhandelaar Georg Friedrich Danz (1733-1813)

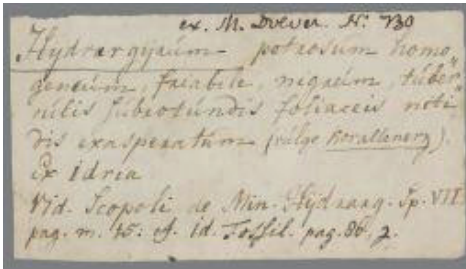
A Species of Calamione,
 call'd by the Miners, Lead-
 Stone, in its crystalliz'd state,
 very rare and curious
 Specimen, from
 Derbyshire
 Zoeth. de Dré. Paris

Telo Mash
 de Dauphine
 35. Pte

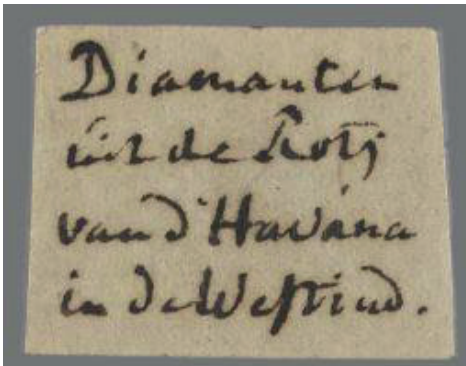
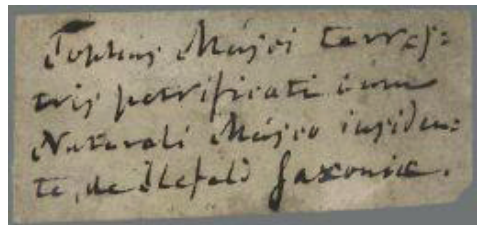
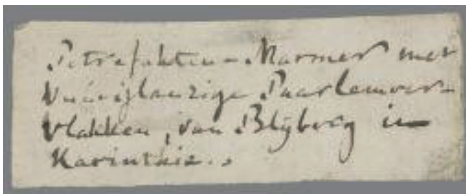
Staurotite
 de Bretagne
 Grenatite de
 la Mexie

ds 187 m3943
 W40
 C15
 m70

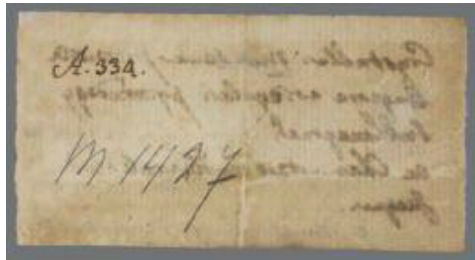
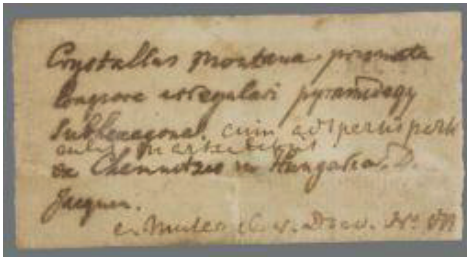
1. Handschrift William Humphrey (?1745-1810), onderste regel handschrift Martinus van Marum, uit de collectie van Étienne-Gilbert de Drée (1760-1848); 2. Handschrift Martinus Marum, uit collectie Étienne-Gilbert de Drée; 3. Handschrift voor en achterzijde Martinus van Marum, uit collectie Étienne-Gilbert de Drée.

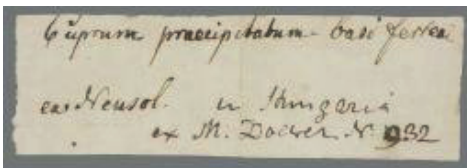
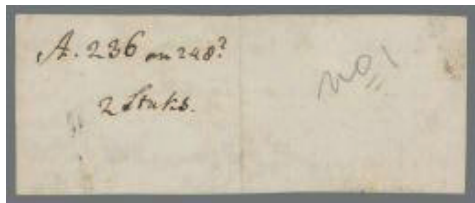
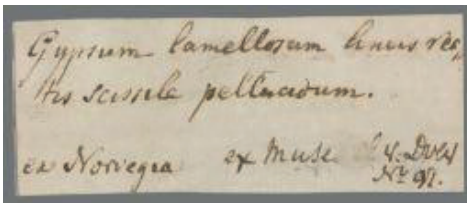
Handschrift Wouter van Doeveren (1730-1783) uit collectie Laurentius Theodorus Gronovius (1730-1777). Tekst rechtsboven handschrift Martinus van Marum.

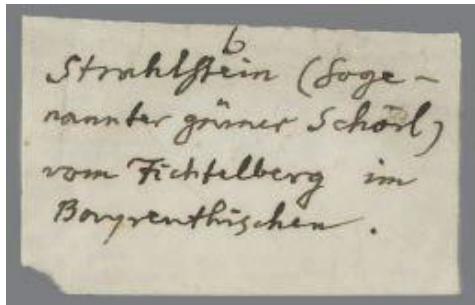
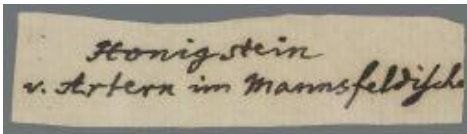
Handschrift Martinus Houttuyn (1720-1798)

Donatie Nikolaus Joseph Freiherr von Jacquin (1727-1817), uit collectie Wouter van Doeveren (1730-1787), handschrift onbekend.

Collectie Wouterus van Doeveren (1730-1787), handschrift onbekend

Handschrift en collectie Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840)

Strahlstein ou Rayonnant
 asbestiforme
 des Environs du St. Germand.

Tourmalines du
 District des St.
 Gotthard.

^{N. 2.}
 Andoise calcaire. Continuation
 de l'andois argilleuse
 depuis le Jungfrau: après
 que cette couche est montée
 à des hauteurs considérables
 derrière le Jungfrau.

Couche de mine de fer ^{est. 11.}
 derrière le Jungfrau à
 des hauteurs très consi-
 dérables. Renfermant 103
 couches de stratifications.

Handschrift en collectie Jakob Samuel Wyttenbach (1748-1830)

Chaux phosphatée
 de Joachimsthal en Bohême
 (Blom)

Chaux carbonatée
 romaine, — de la
 zone de Tharand, sur la vallée
 de Klauen près de Leipzig
 M 16

Handschrift Martinus van Marum, collectie Peter Ludwig Heinrich baron von Block (1764-1818)

Zand steen
 uit Oberlausnitz
 N. 134

Zand steen
 uit Oberlausnitz
 N. 136

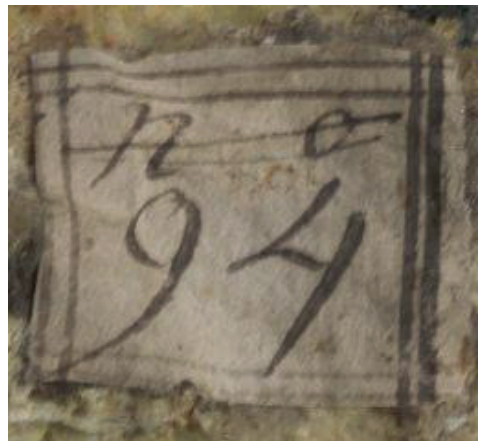
Handschrift Martinus van Marum, collectie Nathanael Gottfried Leske (1751-1786)

Ein kristallinert Kobaltst. Luth. 3te G. 1779.
 Kobalt, in einem weissen kristal-
 liniten mit einem schwarzen
 Schmelzstein. Aufgabung von
 Wenzel in dem Kloster
 Wilh. in Fürstbergischen
 1779.
 N. 208 Luth.

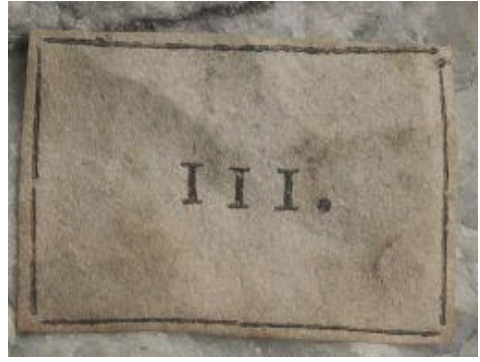
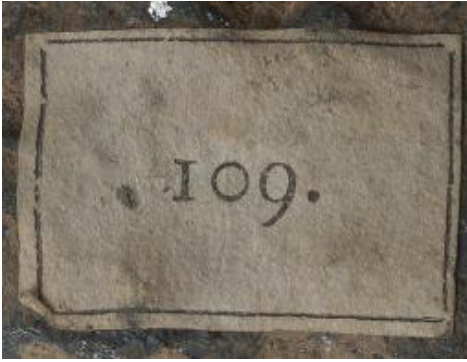
Ein weisse Rhomboedrische Kristall
 Linit. mit einem Luth. befestigt.
 In Luth. G. 1779. Dieser
 abgesehen ist die Liniten große
 feldspatig und sehr Luth.
 formige Rückstände in großen
 Kristallen zu bemerken.
 Auf der Freibergischen Berg-
 amt. Register in der G. 1779.

Stalactit. 8te Luth. N. 156.
 1778. In der Scharggrafschaft Baden
 gelogen.

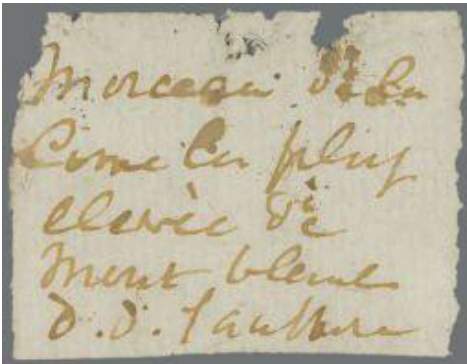
Handschrift en collectie Bergmeister Philipp Schwab (ca. 1774-1853)

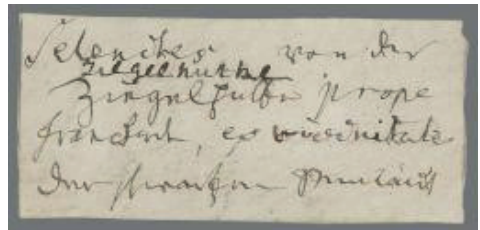
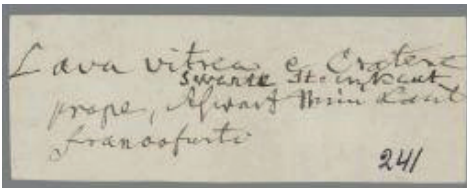
Mineralencollectie Mont Blanc aangekocht van Maria de Ville, 1802

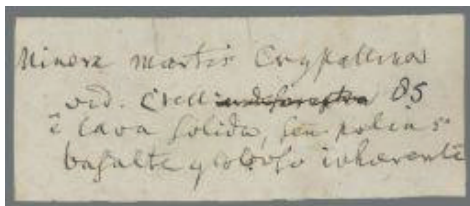

Mineralencollectie Derbyshire van White Watson (1760-1835)

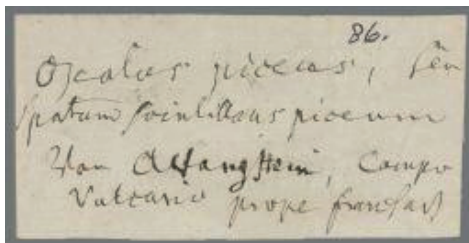

Handschrift Martinus van Marum, etiket topje van de Mont Blanc van Horace-Bénédict de Saussure (1740-1779) via zoon Theodore de Saussure (1767-1845)

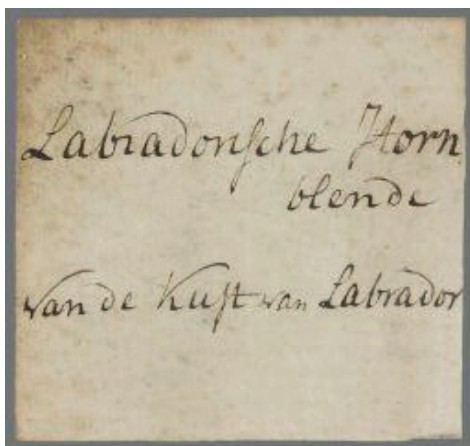

Minore mactis Crystallina
vid. Crystallina 85
i lava solida, seu polia
basalte yolofo inherente

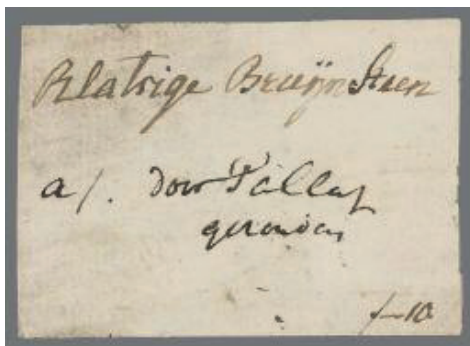
86.
Oxalae vitreas, seu
spatulae vitreae picuum
Han Alfangheim, Campo
Vulcano prope francas

Handschrift en collectie Gottfried Wilhelm Müller (1708-1799)

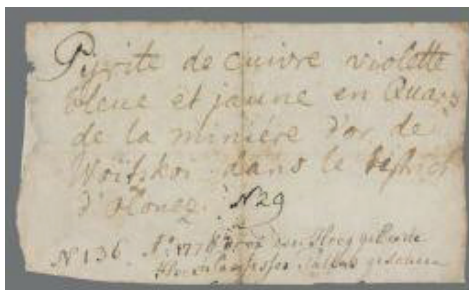

Labradonische Horn
blende
van de kust van Labrador

Handschrift Martinus van Marum, collectie John Parkinson (1775-1847)

Platige Beuynsteen
a/. voor Pallas
quoniam
L-10

Pyrite de cuivre violette
bleue et jaune en Quartz
de la mine de Dor de
Wolfsberg dans le Tyrol
d'Autriche. N 29
N 106. P. 1778. P. 1779. P. 1780. P. 1781.
P. 1782. P. 1783. P. 1784. P. 1785.

Links handschrift Martinus van Marum, ex. collectie Peter Simon Pallas (1741-1811), rechts handschrift onbekend, ex. collectie Peter Simon Pallas.

Wall. Cl. 111. Spec 248
*Lini minima à 7 spatulo fixata
 micante, fulphure marcassitas
 de Terra Ferruginea, concreta
 in cellulis Holleam, seu pseudogalea
 seu 7 spatulo conchione
 a Herminberg hincid^o Prym 1773*

Handschrift en collectie Wouter van Doeveren (1730-1787), ex. collectie Prym

BROWN'S & MAWE
 Proprietors of the beautiful
 DERBYSHIRE (flour) SPAR,
 which they Manufacture into the
 most Superb and Elegant Ornaments
 WAREHOUSE No. 5, Telford St Covent Garden,
 on the same terms as at their
 MANUFACTORY in DERBY.
 CASTLETON, &c.

Vitrified Lead 83
 Crystals in octaedres
 on a base of Lead & Copper
 Mining - found near the
 Superficially - in a
 quantity of Lead which is us
 a quantity of Lead in the
 same

John Mawe (1766-1829)

Mica argentea
 du Comte de
 Gumborn Neufchatel
 N. S. Stupp

Mine de fer
 en cuivre
 de la mine d'Epel
 N. S. Stupp

Pierre calami
 Naure bey zeche
 de Comely in unpen
 Mes aux de L'Haye
 N. 9. Hüpsch

Pierre calaminair
 Spatheuse de
 Miniere de Comely
 Miniere pres
 d'aux la Capelle
 N. 2. Hüpsch

Handschrift Martinus van Marum, collectie Wilhelm Carl Adolf von Hüpsch, pseud. van Jean Guillaume Adolphe Fiacre Honvlez (1741-1811)

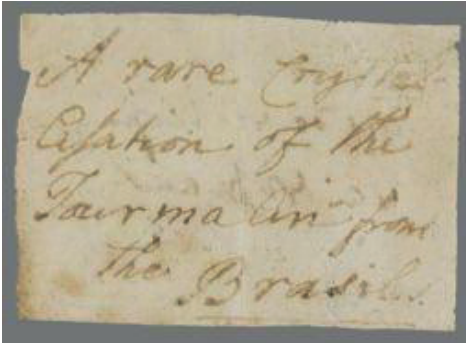
Kalkspath der in Krayenspath
 überzehl von Glücksbrennen
 Schloheim

Collectie Ernst Friedrich von Schloheim (1764-1832), handschrift onbekend

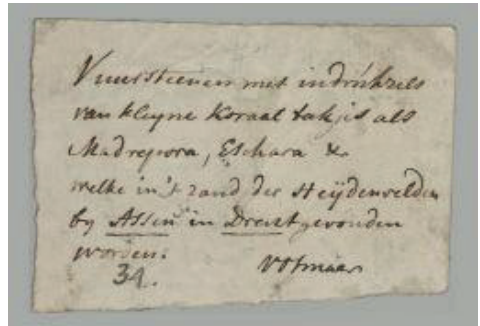
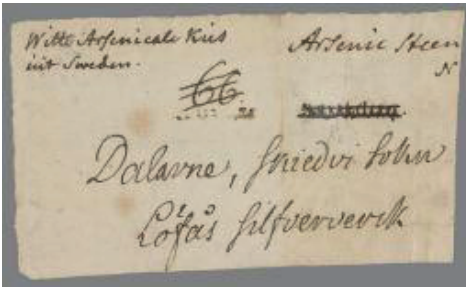
Dolus Aarde van
 een rode kleur, met
 welke zig de Hottentot.
 ten beschuldigen
 van de Kaapsche Gaede
 Hoop N.

Gele vette Aarden
 die op 't papier geel
 schryft. uit Engel?
 N.

Handschrift Arnout Vosmaer (1720-1799)

Handschrift William Humphrey, collectie Arnout Vosmaer, versozijde handschrift Martinus van Marum

Boven handschrift Arnout Vosmaer (1720-1799), onder: onbekend; rechts handschrift Arnout Vosmaer

Brilliant Copper particles
on Barites. Ecton
Derbyshire

Ruby Oxide of Copper
in large Octahedres
on a Ferruginous
Matrix
from near Redruth
Cornwall

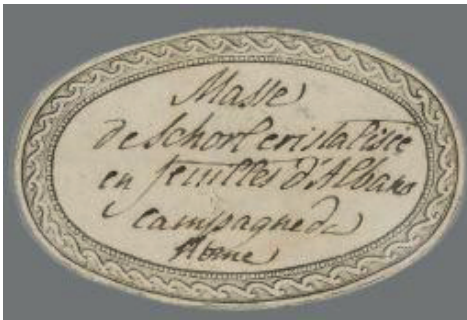
^{Iron}
Arseniate of ~~Pyrite~~
crystallized in Cubes
found near St Ann,
Cornwall

Manganese
(probably) near
Baryth in
Germany

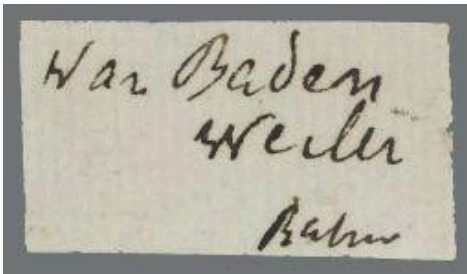
323
Latyn Spar:
from
Cumberland:

D'Eyam in Derbyshire.

Handschrift en collectie Adolarius Jacob Forster (1739-1806)

Handschrift Barthélemy Faujas de Saint-Fond (1741-1819)

Handschrift Martinus van Marum, collectie van Johann Heinrich Rahn (1749-1812)

Späthner Eisenstein
auf Granitbunden
1841. de Goethe

Späthner Eisenstein
auf Quarzkrystallen
10.
auf Granitbunden
de Goethe

Pikerts
mit Braunspar
Van Johan Georgen stad
in faxen

1507
1001
de Goethe

Handschrift Martinus van Marum, uit de collectie van Johann Wolfgang Goethe (1749-1832)

Minera argenti rubra
 crystallisata in spatho
 ponderoso cum cobalto.
 Van Marienberg in Saxon
 4. D. M. 57

Argentum nativum
 dendriticum in spatho
 cum Minera argenti
 cornea.
 uit Mexico.
 4. D. M. 111

Argentum nativum
 capillare, cum Minera
 argenti vitrea in spatho
 ponderoso
 Van Freyberg in Saxon
 4. D. M. 21

Minera argenti vitrea
 cum argento nativo capil
 lare in spatho crystalliso
 cum Minera Cobalt in
 lapide cornea.
 Van St. Annaberg in Saxon
 4. D. M. 33

Cupri Minera viridis
 interstitens quarum
 radice holoceai ca (flu
 uideata cum infidantia
 crystallis spathu plumbi
 Van Glnkstadt by Zellerfeld
 4. D. M. 11

Minera Antimonii ar
 temicalis.
 unde the deccata
 Van Breunort by Freyberg
 4. D. M. 724

Minera argenti figurata
 Van Frankenberg in Hesse

220 4. D. M. 178

Collectie Willem van der Meulen (1713-1818), handschrift Martinus van Marum

8te Schwab in
beim 8. 1782
Opbung, Am 2. Dec
relina zu Mostall
burg im Herzogthum
Sachsen. 1782.
von Stengel te Marum

Handschrift Philipp Schwab, collectie Stephan Freiherr von Stengel (1750-1822)

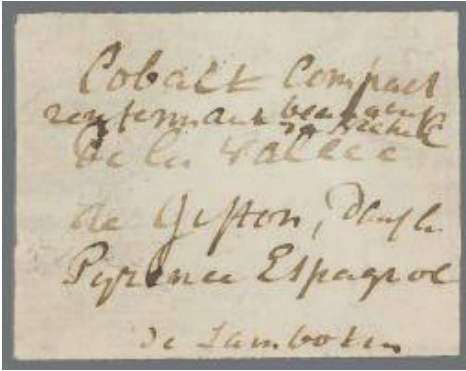
Sulfate de Montmartre
de Montmartre
D. D. Maschman Apothecaire
de Christiania en Norwege
d. 24 July 1779

Handschrift Martinus van Marum, collectie van Hans Henrik Maschman (1775-1860)

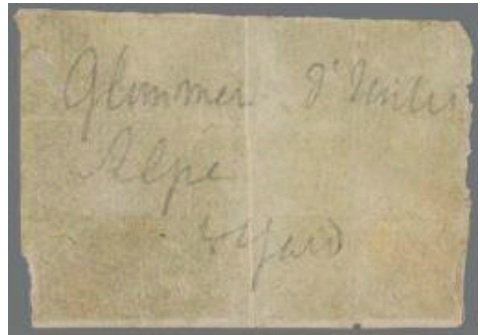
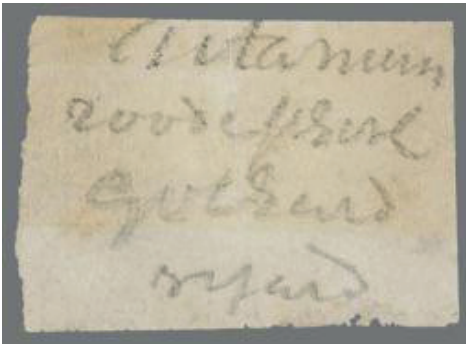
Schoot fibreuse
blanc, en cristalline
dans une pierre calcaire
grainetee & brillante
de l'Isle d'Albi
Bachelat
D. D. Bocher

Mecopale
de Sylva
en Piemont
D. D. Marum

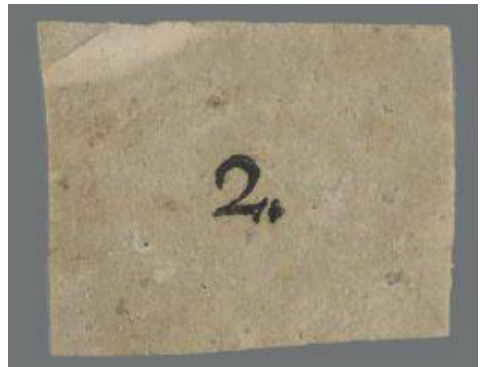
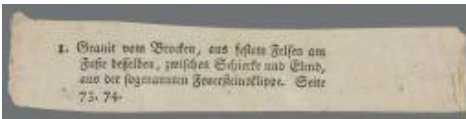
Collectie Henri Boissier (1762-1845), handschrift links onbekend, handschrift rechts Martinus van Marum

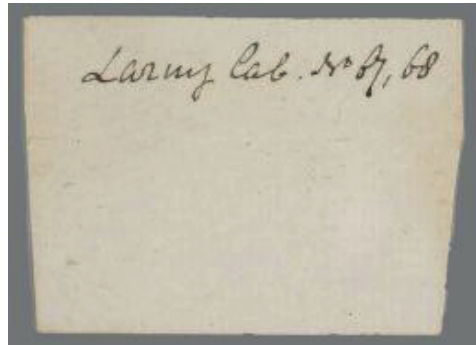
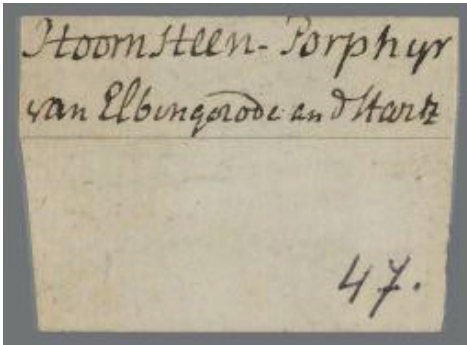

Handschrift Martinus van Marum, collectie mineralenhandelaar Charles Lambertin, Parijs

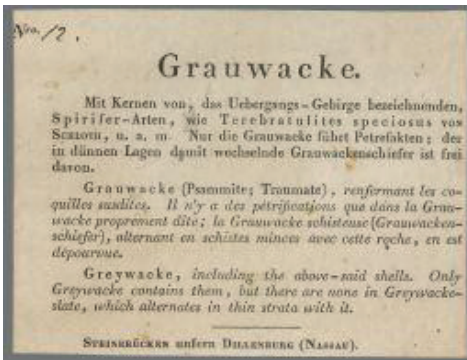
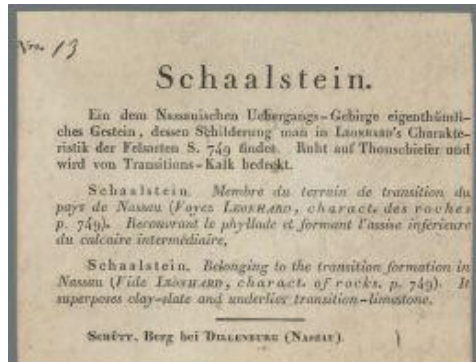

Handschrift Martinus van Marum, collectie Emanuel Wisard (1747-1821)

Collectie Georg Sigmund Otto Lasius (1752-1833), handschrift Martinus van Marum.

Collectie Heidelberger Mineralien Comptoir, 1828

Epidote cristallise
 d'Arrendal. - on voit en
 et la des petites veines
 bleuâtres translucides
 de Chaux phosphatée (Apatite)
 Les points blancs sont de la
 Chaux carbonatée
 A. d. Camper

Epidote amphib.
 hexaèdre par 6. aplats
 d'Arrendal
 Ad. Camper Van Marum

1. Coll. Adriaan Gilles Camper (1759-1820), handschrift Martinus van Marum; 2. Handschrift Adriaan Gilles Camper, onderste regel handschrift Van Marum

Sandstein von Obermani-
 gen / 1 Meil östlich von Bern.
 Braunsandstein der Stadt Bern.
Eigentliche nördliche
Sandsteinformation.
 22

Fein körniger Sandstein
 von der linken Seite des
 Zürichsees, bey Bäch, der
 Insel Ufenau gegenüber.
Eigentliche Sandstein-
formation. 26

Braunspath mit Quarz
 u. Glimmer als Gangmasse
 in den Gneisgebirgen des Li-
 vinerthals, ob Salziggrande
Südliche Granitformation
 69

Nephrit mit Schma-
 ragdit im obersten hin-
 tergründ des Sasserthals
 im Wallis.
nördliche Granitfor-
mation.

Handschrift en collectie Johannes Conrad Escher von der Linth (1767-1823)

Stoornsteen-porphyr
met Quarz en Feldspaat
van Elmenau

40

Voigt Gebirgsarten
N° 16

Handschrift Martinus van Marum, collectie Johann Carl Wilhelm Voigt (1752-1821)

D. D. Wagler 1771. N. 1, 26.

Schrauben-Heine
Von der Grube Rühbach
zu Reibeland auf dem Wasser.

Handschrift Wouter van Doeveren, vermoedelijk collectie Carl Gottlieb Wagler (1731-1778)

Gneis 13
van Freiberg

Charpentier N° 4

Collectie Johann Friedrich Wilhelm Toussaint von Charpentier (1738-1805), handschrift Martinus van Marum

Cristaux de roche penetres
de Hentel verte.
Du Dauphiné
Freyer Louis

Calamine blanche en fines
aiguilles, avec de l'ore
perceuse jaune
de Hoffmann
Freyer en Paris
Londres 1796

Handschrift onbekend, collectie Adolarius Jacob Forster (1739-1806)

Mine de Charbon
de la Mine de Grand
71.

Handschrift Martinus van Marum, gekregen van Jean Gabriel Albertin, secretaire des mines de Bex

Zwarspatt
van Miltach
mit Bergpfe Ambt
Wundsch
Bent

gule geoyfballen
Kopercael
van Bamberg
Bent

gule geoyfballen
Kopercael
van Bamberg

50
Bent

Geerthallerus
 Eodgland
 von Miltach in't
 Beyerische Amt Wundech
 33.

von Miltach
 im Bergespren
 : Amt Wundech

Handschrift Martinus van Marum, collectie Hermann Joseph Friedrich Beuth (1733-1819)

Ezjt Gangprofil
 van Grafsrijken:
 : loo glanz in Witt Guldren
 mit bijde Saalbande
 van Gneis en en enig
 beejn/haat
 keer zigt van kilnes
 64. No 23.

Bluine Haensathit
 met bluijne Eijer euker
 de Erote zocht van brinj
 Eijer Ezjt dit is de zocht
 wosar ik so lang waags zocht
 dat hee den valdoende
 No 23.

Schifri ges Mer: Ezjt Lovers Ezjt
 van Jovia in Javathen ^{gebonden}
 sijn op maakt heb ik t op t velen
 dat het in donckere met wa klavere
 vlam brand en zocht t laet zig
 niet meer betingken of het is de sloot

Geocristallezeste
 Witte Eijer graath
 Stahl steen op quare
 van frj bloq in
 Saxon pag 305.
 s. te
 181

Een zaks zood van
 lood glanz metlenig
 swaer spath en
 sluy spath van de
 Hülfe Godes bij
 Memmendorff in Bayern
 tinn. Nocht 4 1/2

Arsenical pyrit met
 cotha blende en quartz
 bij Freiberg in Saxon
 pag 392. Sp. 2. 2. toont
 41.

Handschrift van naturaliënhandelaar Johann Goffried Voigt (?1754-1836)

A very large and fine specimen of
 crystallized tin and solid tin ore
 intermixed with marcasite in
 spar. Cornwall. N° 15.

25.
 Mine Gamm. bij
 Hallwath, Sleeswijk
 bestemd in 1711. Hier
 nikt men veel d. pyrit
 of Sauerbr.

Handschrift links onbekend, coll. Johannes Albertus Schlosser (1733-1769), handschrift rechts Johann Leonard Hofmann (1710-1782)

Fer batte
 de la mine Naps
 en Norvege.

Mine de Cobalt
 de Mordun en
 en Norvege
 Hofman Bang

Titon.
 Trouvé près de La Mine
 de Fer Nels
 au Norvege.

Handschrift en collectie Niels Hoffmann Bang (1776-1855)

grains d'un
 pic de mont
 blanc, frappé
 par la poudre
 d. d. mettez.

Handschrift Martinus van Marum, collectie Marc Auguste Pictet (1752-1825)

Pierre calcaire noire (de transition de la Couvre pour Neuchâtel. Les pierres sont extrêmement fragmentées dans le bois de Rochefort et sur le chemin de la Tourne. En outre sur le Pétrosiles à la Balhies près de Maligny et au pied de l'église de Médi de St. Maurice. Longueur 1046.

Pétrosiles (Sédiments) composée de Werns. Paléogène de la Suisse. de Pierre à Bot au dessus de Nanchatlet. Cette masse forme les rochers de quelle se précipite la cascade de Pétrosiles en Valais Jacques 9. 1054 pp.

Handschrift en collectie Horace Bénédict de Saussure (1740-1799)

gecrystallovert Houwe Eyse
 uyt den Johannes Schacht
 by Linenau

Palatinsche Vestungs
 Agat. 227

Speitziggen Waschung
 Regel Wk. 12

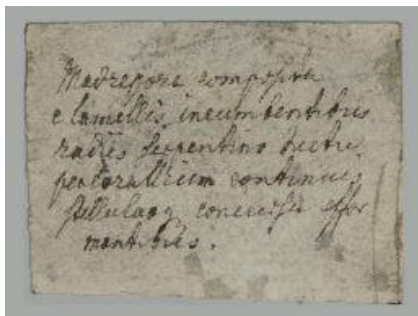
Collectie Johann Christian Stock, handelaar te Rotterdam. verschillende handschriften

Museum Nativum
 foliatum
 prope Bagum 4eres
 in Comitatu alban.
 Transylvania?
 Hahn: N° 1111

Handschrift Martinus van Marum, collectie Johannes David Hahn (1729-1784)

Madrep. comp. Lellis
 planis, radtes goppi
 oribus, loculo perki,
 gono dihematis
 in Plomin delectable
 proke Lembourg.

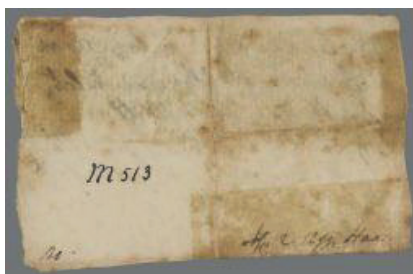
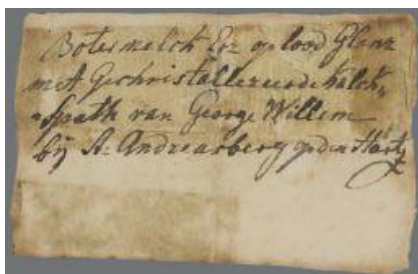
Aa, N° 6.
 L. Chir. Hofman, 1768.

Handschrift en collectie Johann Leonhard Hoffmann (1710-1782)

Handschrift en coll. Wouter van Doeveren, ex. collectie Johannes Nicolaes le Fèvre de Montigny (1739-1801)

Primitaal gekristalliseerd
 massief gulten of goud
 met witte gulten of goud
 glanz met eenig spic en
 kristalliseerd half spic
 van Katharina leuning bij de
 Broeckberg op den Hartz
 te Raar

M 511
 H. S. 23. 77. 1100

Prachtige Malachiet met bond
 Rulning Haematit en quartz
 met koper kies van
 Lauterberg aan den Hartz

M 541
 H. S. 80. 77. 1100

Collectie Gotthard Christoph Müller (-1803), handschrift Johann Gotfried Voigt, verkocht aan Van Marum 1786.

Trius mineralis crystalli
 Satul, cubicus, colore lome
 thuyfimo (valgo Amethystrus
 spurius v. Waller. S. N. Sp. 80 (a))
 L. Derbyshire Angl.
 D. et. Fothergill, 1700. N. 23

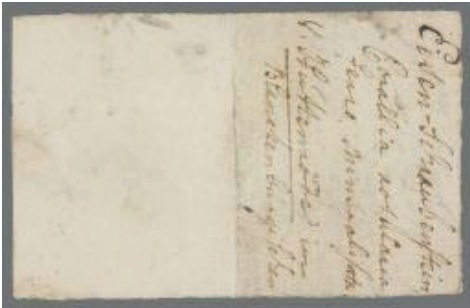
Handschrift en collectie Wouter van Doeveren, ex. collectie John Fothergill (1712-1780)

Hartgewasche
 gediegen veritable
 kwiek in geelbruine
 Cinaber van Moffel-
 land bergicht twee-
 bringche
 D. D. Hartling Raar

Handschrift en collectie Arnout Vosmaer, ex. collectie Harting

René Just Haüy, kristalmodellen

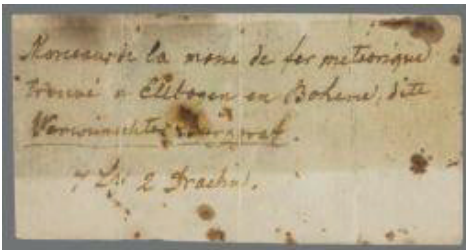
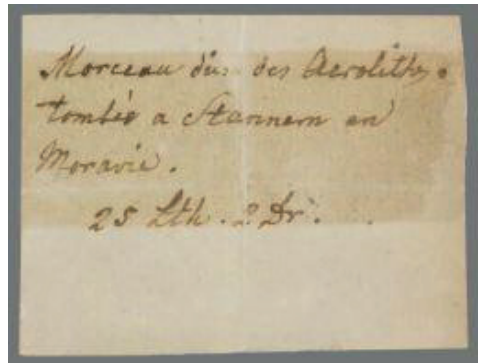
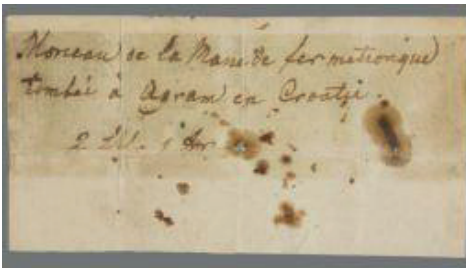

Handschrift Wouter van Doeveren, ex. collectie Von Bröcken, 1771

1778, Aus dem Akademischen Cabinet zu München" (Naturaliensammlung der "Churbaierischen" Akademie der Wissenschaften); 2. zelfde handschrift, 3. idem

Waarschijnlijk handschrift Charles Lambotin, betreft meteorieten die Martinus van Marum via René Just Haüy ontving.

Silberfchwärze auf gel. Silber
 von Freyberg
 Lenz. 1799

Basalt aus dreyfah. inter. Olygen
 aus Koppfen in Ungen
 88. Lenz 1799

Crystallförmige Glanz
 Kobell aus Saal-
 fet. Karum Lenz
 1799

Basaltische
 Merckwürd.
 in
 Basalt
 aus
 Zochmen?
 Lenz 1799

Titanerz aus Ohle Pinn
 in Siebenbürgen.
 Lenz 1799

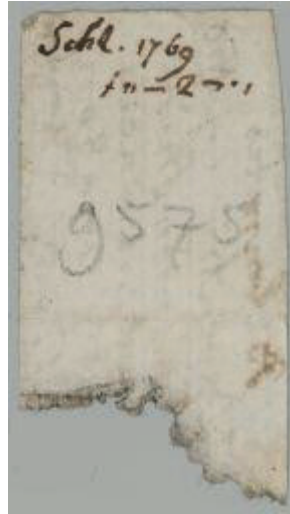
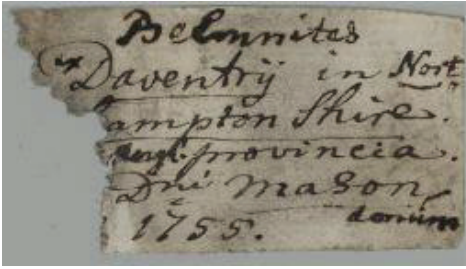
Mensche mit ein neüß
 Titanerz aus Corn
 wallis. Lenz 1799

Handschrift onbekend, collectie Johann Georg Lenz (1748-1832)

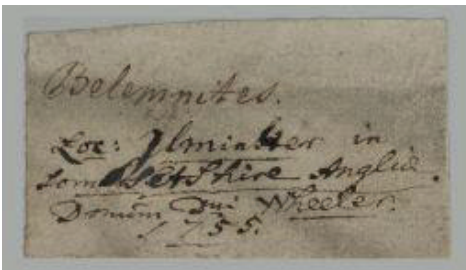
Helmintholitus *Aspidaria* Madrop
 Linn. Syst. Nat. N. 1.
 Madropora simplex, tuberculata, longi-
 calca, concava. Long. 1.5. Lat. 0.5. Sp. 1.
 et Linn. Annot. Acad. Vol. 1. Tab. 1. 1755

in Anglia.
 Colec. Mus. Forster.
 No. 1255.

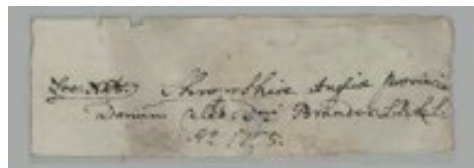
Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser (1733-1769), ex. collectie Forster

Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser, ex. collectie Charles Mason (1699-1771)

Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser (1733-1769), ex. collectie Wheeler

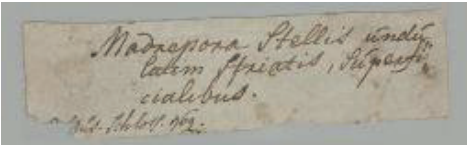
Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser, ex. collectie Gustavus Brander (1720-1787)

Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser, ex. collectie Graafland

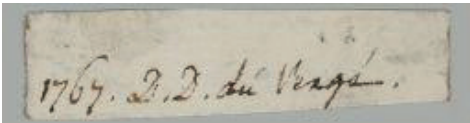
Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser, ex. collectie Georg Dionysius Ehret (1708-1770)

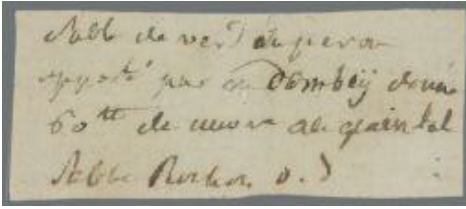
Handschrift en collectie Johannes Albertus Schlosser, ex. collectie Philip Renard (ca. 1700-1781), rechts handschrift Johann Leonard Hoffmann

Raesfeld

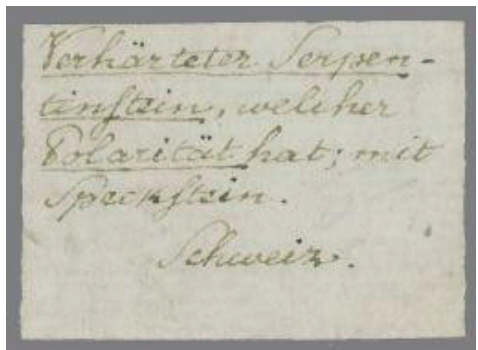
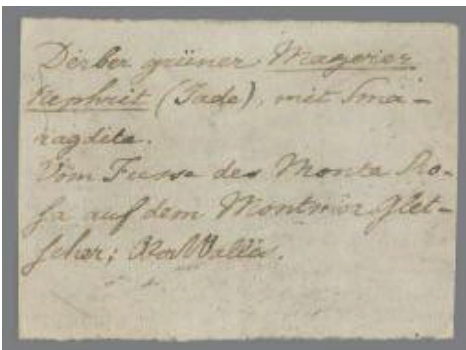
Collectie Johannes Albertus Schlosser, ex. collectie Duvergé, handschrift Johann Leonard Hoffmann

Verzameld door Joseph Dombey (1742-1794) en geschonken door Alexis-Marie de Rochon (1741-1871), handschrift Martinus van Marum

Collectie Johannes Gessner (1709-1790), handschrift Johannes Frederik Gronovius (1686-1762), met veilingnummer 2628 collectie Laurentius Theodorus Gronovius (1730-1777)

Undeutlich kristallinischer
spätlicher Gips, zwischen
sein saferigem Gipfe.
Cassonay, Saict. & Paul.

Spätlicher Eisenstein, mit
spätlichem Kalzstein; von
vielfachem Blätterdurch-
gange.
Limonovro, Biscia.

Kalkverwitterter brauner spätli-
cher Eisenstein, kristallin in
geflochtenen Würfeln.
Allward Dueschind.

Braunleübrother der
der Granat. (Eisengranat)
Wagnioff in Moravia.

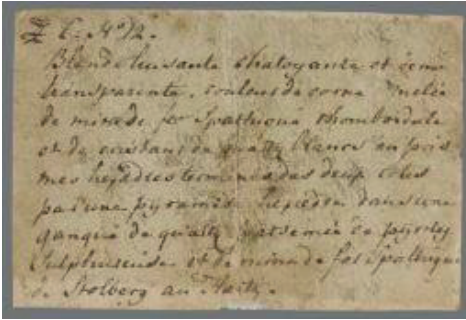
Magnet Eisenstein in fei-
nen Antacten von Dichtem
Blei Eisenstein.
Eisen Glanz, welche dem Ro-
spätliche gleich.

Leinwand, in geflochtenen & flügeligen Stellen,
die in den Antacten abgestoßen sind, und
besteht aus 3 Flüssen welche theils an den
Eisen theils an den Antacten abgestoßen sind,
mit geringen Eisensteinen, für einen Zweck
in Leinwand. 14.

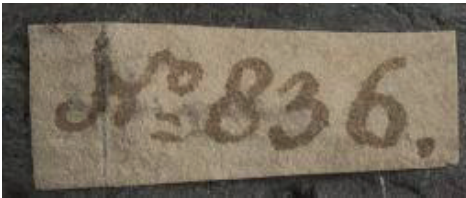
Handschrift en collectie David Bernhard Rätzer

Géode quarternaire du Jura
Ces géodes se trouvent dans la
rocaille ayant été délogés par
le vent de la couche calcaire
où elle ont été formées.
Ce sont des madripores.
J'ai donné un mémoire sur ces géodes
qui a paru dans le J. de physique
251

Géode quarternaire du Jura
Ces géodes se trouvent dans la rocaille
ayant été délogés par le vent
de la couche calcaire où elles ont
été formées. Ce sont des madripores.
Celle-ci à l'intérieur s'ilicieux
manellonné.

Collectie en handschrift Guillaume Antoine de Luc (1729-1812)

Veilingnummer collectie Joan Raye Breukelerwaard (1737-1823)

BIJLAGE 2

SAMENVATTING LEZINGENCYCLUS 1802-1803 (NHA- VAN MARUMARCHIEF 529-6)

1. Dat de granit, welk de hoofdinhoud van de ons bekende korst des aardbols uitmaakt, daarop duidelijk zichtbare blijken draagt van bij wijze van crystallisatie gevormd te zijn, en dat deeze crystallisatie volgens chemische ondervindingen alleen in eene vloeistof heeft kunnen geschieden.
2. Dat het derhalven hier uit blijkt dat onze aardbol eertijds van eene vloeistof is omgeeven geweest, waarin de bestanddeelen van deeze granit bergen voorhanden waren en waarin deeze bestanddeelen zich met elkander vereenigd, en vervolgens gezonken zijnde, zich bij wijze van crystallisatie tot een vasten steen gezet hebben.
3. Dat deeze eerstgevormde granitkorts van den aardkloot op veele plaatsen, zoals daar van voorhanden zijnde overblijfsels leeren, gezonken is, en dat deeze verzinking eene verlaaging van de oppervlakte der primordiaale vloeistof ten gevolge heeft gehad.
4. Dat na deeze verzinking des granits, en na deeze verlaaging der primordiaale vloeistof uit dezelve op gelijke wijze door chemische bezinking en crystalisatie, gevormd zijn de volgende primordiaale steenlaagen van gneis, glimmerschiefer en de overigen, die zich op den granit, de ene na de andere gezet hebben.
5. Dat in deeze laagen van gneis en glimmerschiefer, na aldus gevormd te zijn, scheuren en spleeten ontstaan zijn, hetzij door verzakkingen, door aardbeevingen, door de werkingen van het onderaardsche vuur, of door welke andere oorzaak zulks ook zijn mogen.
6. Dat de stoffen, waar mede men deze scheuren, die doorgaans gangen genaamd worden, vindt opgevuld, zich daarin zoodanig bevinden, dat het er uit haare plaatsing en trapswijze opvolging, en uit haare crystallisatie duidelijk blijkt, dat zij dar in insgelijks uit eene vloeistof ontstaan zijn en zich door crystallisatie gevormd hebben.
7. Dat derhalven deeze opvulling der scheuren of gangen geschied is uit dezelfde primordiaale vloeistof, waar uit de aldus gescheurde bergen, doorgaans ganggebergten genaamd, gevormd zijn, welke vloeistof dus, ten tijde toen deeze scheuren in de ganggebergten ontstonden, nog boven dezelve moet gestaan hebben.
8. Dat de verschillende stoffen, waarmede men nabij elkander geleegeen gangen vindt opgevuld, doen zien, dat die gangen in onderscheiden tijdperken moeten ontstaan en opgevuld zijn, en dat zulks nog daarenboven ontegenzeggelijk blijkt uit het groot verschil der stoffen, waarmede die gangen gevuld zijn welke elkander kruizen.
9. Dat er na de vorming der ganggebergten zich veelerlei verschillende steensoorten laagswijze, de eene op de andere, gezet hebben doch dat deeze niet zo zeer bij wijze van crystallisatie gevormd zijn, maar grootdeels uit vergruisde en dus vooraf bestaand hebbende stoffen, die door de vloeistof terwijl zij in sterke beweging was, zijn rond gevoerd (zoals uit haare afgesleetene gedaante blijkt), en daarin toen deeze tot rust kwam, laagswijze gezonken zijn.
10. Dat de oudste van deeze steenlaagen aldus grootdeels uit afgesleten en gezonken quartz en ander steengruis gevormd, de Grauwacke namelijk, zoals ook andere steensoorten kort na de primordiaale

bergen ontstaan, en onder den naam van Overgangsbergen bekend, noch voor een groot gedeelte gevormd zijn uit stoffen, die zich bij wijze van crystallisatie tusschen het gezegde steengruis gezet, en daarmede vasten steen gevormd hebben.

11. Dat in deze grauwacke, die de primordiale bergen het eerst is opgevolgd, de vroegste overblijfsels van bewooning en begroeiing van dezen aardbol, hoewel zeer spaarzaam, gevonden hebben.
12. Dat de volgende lagen, die zich in de laagvormige bergen op elkander gezet hebben, meest bestaan uit zand, kleij, kalkaarde, zout en steenkoolen, waar tusschen hier en daar zeer dikke laagen van vulkanische uitwerpsels gevonden worden.
13. Dat het zand in drie verschillende en door tusschen gebeurde steenvormingen, blijkbaar zeer afgezonderde tijdperken zich tot laagen gezet heeft, en dat meest tijds eene vermenging van kleij, gelijktijdig met het zand gezonken, gediend heeft om het zand eenen meer of min vasten steen te maaken; hoewel ook zomwijlen eene inmenging van kalkaarde hier toe heeft medegewerkt.
14. Dat de laagvormige bergen echter voor verre het grootste gedeelte uit kalksteen bestaan, die zich insgelijks daadlijk bij ene zeer oppervlakkige beschouwing en kalksteen van drie zeer verschillende tijdperken onderscheiden, in tijdperken die door de tusschen geleegen tijdperken der zandsteenvorming blijkbaar zeer wijd van elkander zijn afgezonderd.
15. Dat deze kalksteenlaagen voor een groot gedeelte zeer zichtbaar bestaan uit de kalkachtige overblijfsels van zeeschepselen die in kalksteen veranderd zijn, en dat daarenboven ook het chemisch onderzoek van dien kalksteen, waarin de overblijfsels der gezegde zeeschepselen slegts weinig te vinden zijn, onbestwistbaar geleerd heeft, dat zij denzelfden oorsprong hebben. Dat derhalven de kalksteenbergen, hoe groot ook hunne algemeene verspreiding, hunne uitgestrektheid en hunnen hoogte op sommige plaatsen ook zijn mogen, geheel en al uit de kalkaartige overblijfsels van voorheen geleefd hebbende zeeschepselen bestaan.
16. Dat daar wij van de kalksteenlaagen van den eerste en tweede vorming inzonderheid bergen van verscheiden duizend voeten hoogte vinden het hier uit blijke, dat de tijdperken, waar in de kalkaartige zeeschepselen der bodem der zeeën voorheen bewoond hebben, van zeer langen duur moeten geweest zijn, vermits hunne overblijfsels niet dan gedurende een groot aantal van euwen zich tot zoodanige verbazende hoogstens kunnen hebben opgehoopt.
17. Dat daarenboven bij eene meer oplettende beschouwing en vergelijking der verschillende kalksteenlaagen, gedurende het tijdperk der tweede vorming ontstaan, het hier uit duidelijk blijkt, dat derzelve verschillende laagen in onderscheiden tijdperken gevormd zijn: vermits men in geene twee kort boven elkander geleegene en dus elkander het naast opgevolgde laagen, zeeschepselen van dezelfde soort aantreft. En dat nog daarenboven dit onderscheid der tijdperken, waar in de kalksteen der tweede vorming ontstaan is, duidlijk blijkt uit vulcanische producten, welke zich op sommige plaatsen over elke kalksteenlaag tot eene hoogte van meer dan een, twee of drie honderd voeten verspreid hebben, voor eer en al er wederom een nieuwe kalksteenlaag door de aanhoudende voortteling eener nieuwe generatie van zeeschepselen ontstaan is.

18. Dat alzo eene meer oplettende beschouwing van de overblijfsels van zeeschepselen die men in de onderscheidene laagen van kalksteenbergen vindt, niet alleen ten duidelijkste leert, dat deeze aardkloot in vroeger eeuwen in zeer verschillende tijdperken door zeeschepselen is bewoond geweest, maar dat ook alle de zeeschepselen van verschillend tijdperken zo ten eene maal van elkander verschillen, dat telkens de voortteeling dier schepselen van elk tijdperk geheel schijnt te zijn opgehouden, eer het den schepper behaagde eene nieuwe generatie van zodanige dieren ter bewooning van de bodem der zeeën daar te stellen.
19. Dat wijders de aardkloot in die eeuwen, toen de laagvormige bergen geboren werden niet alleen door gezegde dieren is bewoond geweest, die van de thans bestaande dier-soorten verschillen, maar dat dezelve ook op menigvuldige plaatsen begroeid is geweest, en zulks wel door zodanige gewassen waarvan thans geene soortgelijken gevonden worden, terwijl de boomstammen van eene zeer bijzondere gedaante en van een eigenaartig maakzel, die men in zommige steenkoollagen aantreft, gelijk ook de zonderlinge stengels en bladen, waarmede men derzelve bedekt vindt, dit ten duidelijkste getuigen.
20. Dat laatstlijk de steenkoollaagen, die op zommige plaatsen eene zo aanmerkelijke dikte van 80, 100 en meerdere voeten hebben, geheel en al uit overblijfsels van zodanige oude groeistoffen bestaan en dat het derhalven hieruit blijkt dat ook die tijdperken gedurende welke deeze begroeiingen van den aardkloot hebben aangehouden, van zeer langen duur moeten geweest zijn.

BIJLAGE 3

DE COLLECTIE VAN JOHANN LEONHARD HOFFMANN (1710-1782)

De verspreiding van de Krijtcollectie van de Maastrichtse chirurgijn Johann Leonhard Hoffmann laat zich na zijn overlijden goed reconstrueren. Over de verkoop van de collectie Hoffmann op 16 augustus 1782 zijn we het best ingelicht door Petrus Camper, die hieraan in zijn dagboek refereert.¹ Het hele kabinet werd voor 8000 Luikse guldens in één koop aangeboden, waarop niemand reageerde. Voor de helft van dat bedrag bood alleen de verzamelaar Roux en een commissie van Hoffmanns dochter, Marie Esther, aan wie uiteindelijk voor 4410 Luikse guldens alles werd toegewezen. Maar dat was nog niet het einde van het verhaal. Camper vervolgde: “Als dit afgelopen was, kondigde men aan doubletten te zullen verkopen des naamdags, gelijk men deedt, ook wervels, ofschoon men mij en anderen zeer stellig gezegd hadde, dat er niets meer was.”² Waarschijnlijk heeft Van Marum toen enkele doubletten kunnen verwerven.³ Dat deed hij nog in zijn functie als directeur van het Naturaliënkabinet van de Hollandsche Maatschappij. Tussen augustus 1782 en maart 1783 arriveerden daar geregeld kisten met petrefacta uit Brussel, Luik, Maastricht, Eschweiler en Keulen, die hij in 1782 had gekocht op zijn verlate huwelijksreis door de Zuidelijke Nederlanden. In zijn dagboek schreef Van Marum op 8 augustus over zijn bezoek aan de koolmijnen van Eschweiler en een dag later dat hij te Maastricht het kabinet van de overleden Jean Leonard Hoffmann had gezien. Zonder iets over de veiling van Hoffmann te melden, schreef Van Marum dat hij op 18 augustus de stad weer verliet.⁴ Uit zijn *Journal van mijne verrichtingen ter verkrijging eener verzameling van Fossilia in Teylers Museum* blijkt echter dat hij op de veiling aanwezig is geweest, evenals in november 1782 te Amsterdam op de veiling van Philip Renard (ca. 1699-1781), waar ook fossielen uit de Sint- Pietersberg te koop waren.⁵ Dat de aanwinsten onmiddellijk geëxposeerd werden, blijkt uit het reisverslag van de Duitser Friedrich August Alexander Eversmann, die in 1783 het Kabinet van de Hollandsche Maatschappij bezocht en onder meer “ein Theil eines Menschenrückgrades, auf Sandstein versteinert, vom St. Petersberge bei Mastricht” noemt.⁶ Wat Van Marum precies bij de familie Hoffmann heeft gekocht is niet meer te achterhalen. Omdat de aanschaf niet meer dan 16 gulden bedroeg, kunnen het niet veel stukken zijn geweest, net zomin als voor de 15 gulden die Van Marum op de Renard-veiling te Amsterdam datzelfde jaar besteedde.⁷

Petrus Camper heeft later zijn slag kunnen slaan en via Hoffmanns dochter de meest bijzondere voorwerpen uit de collectie kunnen verwerven. Dat hij de belangrijkste stukken kon aanschaffen, kwam door de goede wetenschappelijke contacten die hij al heel lang met de Maastrichtse arts onderhield. Omstreeks 1765 moet Hoffmann met verzamelen begonnen zijn. In 1769 worden zijn versteende schildpadden al

1 Petrus Camper, *Reyze naar Maastricht, Spaa, Aken en Dusseldorp. 1782* (UBA Handschrift II F 371-8, fol. 8 verso, gepubliceerd bij C.O. van Regeteren Alten, ‘Achttiende-eeuwse verzamelaars van fossielen te Maastricht en het lot hunner collecties’, in: *Publicaties reeks IX-1956, van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg*, p. 107-108). De officiële verkoop van Hoffmanns bibliotheek, medische instrumenten en preparaten vond pas op 27-8-1782 en volgende dagen plaats. Hiervan verscheen een gedrukte catalogus (afgebeeld bij C.O. van Regeteren Altena 1956, p. 87).

2 Van Regeteren Altena 1956, p. 108.

3 Hierover schreef hij op 7-11-1800 aan A.G. Camper: “Ik heb ook nog op de verkoping van het Kabinet van Hofman eenige aaneenzittende wervelen gekocht, en in het kabinet van der Maatschappij geplaatst, waarvan ik een schets hier van insluit.” (NHA-Van Marumarchief 529-11a).

4 R.J. Forbes, *Martinus van Marum, Life and Work*, deel 2, Haarlem 1970, p. 29.

5 NHA-Van Marumarchief 529-11d.

6 Friedrich August-Alex Eversmann, *Technologische bemerkungen auf einer Reise durch Holland, Freyberg und Annaberg 1792*, p. 79.

7 ATS 618 (16-1-1786) Rekening van den Afslager Arntzenius wegens fossilia gekocht op eene publieke verkoping in december 1784 te Amsterdam: f 20-19.

genoemd in het grote paleontologische verzamelwerk uit die tijd van Georg Wolfgang Knorr en Johann Ernst Immanuel Walch, die het werk voltooide.⁸ Uit bewaard gebleven brieven blijkt dat Camper en Hoffmann in ieder geval al vanaf 1771 met elkaar correspondeerden, maar er zijn ook etiketten waaruit blijkt dat Camper al in 1768 Krijtfofssielen van Hoffmann kreeg.⁹ Volgens Campers eerste publicatie over het onbekende zeedier (1786) was Hoffmann omstreeks 1770 al in het bezit van enkele Mosasaurusresten.¹⁰ Hoffmann was ervan overtuigd dat het om de resten van een krokodil ging en wilde als zodanig daarover in de *Philosophical Transactions* publiceren, maar Petrus Camper wist hem daarvan te weerhouden omdat hij ervan overtuigd was dat het om een walvisachtige ging en dat Hoffmann dit dan later moest rectificeren. “This notion”, schreef Camper, “was spread by himself and his literary correspondents through all Europe.”¹¹ Camper was in 1785 in Londen overtuigd geraakt van zijn gelijk door een groot krokodilskelet uit het British Museum te onderzoeken. Hier lagen al enkele duplicaten uit de Hoffmanncollectie die Camper had opgestuurd¹² “to ascertain what I have said about them, as being real fragments of physeteres, some of turtles, and the like, but not a single one of any species of crocodile.”¹³

Tijdens dezelfde reis van eind 1785 ontmoette Camper zijn Engelse collega John Hunter (1728-1793), een Schotse chirurg die zich evenals Camper met de vogelanatomie had beziggehouden. Hij had in 1783 in Londen op Leicester Square een groot huis betrokken, waar hij een enorme collectie anatomische preparaten, fossielen en natuurhistorische objecten had ondergebracht. In dit Hunterian Museum was Petrus Camper te gast. “Ik zag toen mede het fameuse been van den vogel, welkers grootte zoo uytneemend was, en vond het te zijn het voorstuk van het scutum van de schildpad, uyt den Berg van Maestricht en daarmede is al de ophef verdweenen van dit stuk”, aldus Camper in zijn dagboek.¹⁴ Campers roem verspreidde zich snel door Londen want Charles Blagden (1748-1820) schreef aan Joseph Banks dat deze Hollandse anatoom bij John Hunter had aangetoond dat enkele fossielen niet afkomstig waren van een fabelachtig grote vogel, maar dat het onderdelen van een schildpad waren uit de Sint-Pietersberg.¹⁵ Ook de anatoom John Sheldon (1752-1808), een leerling van Hunter, kon Camper aan een deel van een schildpadschild helpen, eveneens

-
- 8 J.E.J. Walch, *Die Naturgeschichte der Versteinerungen zur Erläuterung der Knorr'schen Sammlung von Merkwürdigkeiten der Natur*, deel 2 (2), Nürnberg 1769, p. 87-88.
- 9 Dit zijn etiketten die in Teylers Museum bewaard worden, in het handschrift van Petrus Camper met achterop de aantekening ‘D. Chir. Hofman 1768’. Deze fossielen moet Petrus Camper of zijn zoon op een gegeven moment aan collega Van Marum hebben overgedragen. Op de veiling van Johannes Albertus Schlosser kocht Camper in 1769 ook meerdere Krijtobjecten, die uit Hoffmanns collectie kwamen en waarvan de etiketten zich ook in Teylers Museum bevinden. Eveneens in Campers handschrift is er een etiketje met de tekst ‘1767 D.D. du Vergé’. Omdat het om een Krijtkoraaltje gaat, ligt het voor de hand te denken aan Johan Chion du Vergé, die in 1747 kolonel van een infanterieregiment van het Staatse Leger was, en die in die tijd in Maastricht woonde.
- 10 XXVI-Conjectures relative to the Petrifications found in St. Peter's Mountain, near Maestricht by Petrus Camper (read 6-7-1786), in: *Philosophical Transactions of the Royal Society*, vol. 76, deel 2, 1786, p. 443-456, 2 platen.
- 11 Ibid., p. 443.
- 12 Van Regteren Altena 1956, p. 93: “la majeure partie du hausse col d'une tres grande tortue” (42965a), voorste deel van rechter onderkaak van Mosasaurus Hoffmanni (R1124) en een fragment van rechter maxilla van Mosasaurus hoffmanni (R1223).
- 13 NHA-Van Marumarchieff 529-15 (2-4-1786) Petrus Camper aan Van Marum: “Ik heb mijne Maestrichtse duplicaaten op eene mij zeer voordeelige en aangenaame wijze verruyld tegen duplicaaten van het Museum Britannicum”. De duplicaten betroffen fossielen uit Gibraltar.
- 14 *Opuscula selecta Neerlandicorum de Arte Medica* XV (red. B.W.Th. Nuyens), Amsterdam 1939, p.182
- 15 *Descriptive catalogue of the fossil organic remains of Reptilia and Pisces, contained in the Museum of the Royal College of Surgeons of England*, Londen 1854, nr. 306 en 307, p. 78-79; John Cacoigne, *Joseph Banks and the English Enlightenment. Useful knowledge and polite culture*, Cambridge 1994.

uit dezelfde berg. Hieruit blijkt dat er in Londen Krijtfofssielen uit de omgeving van Maastricht waren die niet uit de collectie van Hoffmann kwamen. Zeer waarschijnlijk waren het stukken die op 23 maart 1778 en volgende dagen in Londen werden geveild en afkomstig waren uit de collectie van ene kolonel Bosc de la Calmette, afkomstig uit Maastricht.¹⁶ Maar liefst 56 items hadden betrekking op “from St Peter’s Hill, near Maestricht”, waaronder “an extraordinary large fossil bone, inbedded in sand, a fine fossil bone, another large and fine bone” en “a large and fine fossil tooth”. Verder vooral koralen, bryozoa, zeeëgels, schelpen en krabben.¹⁷ Deze Bosc de la Calmette werd al genoemd in een brief van 4 december 1760 van de Zweedse geneesheer Carl Magnus Blom (1737-1815), die onder Linnaeus in Uppsala had gestudeerd. Blom had fossielen in de Sint-Pietersberg gezocht en zo de la Calmette ontmoet, die in ruil voor insecten wel fossielen wilde opsturen.¹⁸ Waarschijnlijk gaat het hier om de Maastrichtse postmeester Emilius Augustus Bosc de la Calmette (1723-1793), die ook een militaire rang had.¹⁹ Waarom zijn collectie nog bij zijn leven in Londen werd verkocht is onduidelijk.

Uit het werk van Knorr & Walch (1773) is ook bekend dat Hoffmann fossielen (*Maastrichter Koraal-agtige Versteeningen*) deed toekomen aan hofraad, advocaat en archivaris Gottlieb Adolph Heinrich Heydenreich (1715-1774) uit Weimar. Houttuyn was daar in 1780 in zijn hoofdstukje over *Versteeningen van Dierplanten* uitvoeriger over. Heydenreich had een versteende zeepen, “hem door den grooten Verzamelaar van Naturalien, den Geneeskundigen Heer Hofmann, te Maastricht toegeschikt”, waarover hij in 1774 een artikel had geschreven waarin hij citeerde uit een brief van Hoffmann die het fossiel vergezelde.²⁰ Houttuyn gaf er een vertaling van: “De Pennatula is by ons zelf een groote zeldzaamheid. Ik [Hoffmann] bezit slegts een geheel Exemplaar en een Fragment, ’t welk tot verklaaring van het eerste, *ratione striarum Penniformium*, dient. Geen onzer Liefhebberen heeft een ander, dan de mynen, gezien, en dat Exemplaar, ’t welk ik aan’t Kabinet van den Prince van Orange toegeschikt heb, en groote verplichting baarde, is niet zo goed als dat, ’t welk Gy bekomen hebt.”²¹ Hoffmann was dus ook hofleverancier.

16 *Museum Calmetianum. A Catalogue Of A Capital Collection Of Natural and Artificial Curiosities: Consisting Of An exquisite Variety of Gold, Silver, Tin, Lead, Copper, Iron and all Sorts of Ores; Fine Petrefactions and Ambers; Beautiful Marbles, Pebbles, Porphyries, Jaspers, Agates, Mocoas, Crystals, Precious Stones, And other choicest Subjects of the Mineral Kingdom; Rare Shells and Corals; Insects and Animals, Dried and in Spirits; Exotic Plants, Mosses and Woods; Gold, Silver, and Copper Medals, various Antiquities, And many foreign Rarities: Including the entire and valuable Museum of Colonel Bosc de la Calmette, of Maestricht; With Many fine Specimens form Davila’s, Hedlinger’s and other celebrated French, German and Dutch Cabinets. Which will be sold by Auction, By Mr. Paterson, At the Great Room, No. 6, King-Street, Covent-Garden, On Monday, 23rd of March 1778, and the Sixteen following Days (Sundays excepted) to begin exactly at Twelve o’Clock. To be viewed on Thursday, the 10th of March, and the the Time of Sale. Catalogues may be had, gratis, at the Place of Sale.* (99p.) Een exemplaar bevindt zich op de afd. Coins and Medals, British Museum, Londen.

17 Ook werd een aanzienlijke collectie *mountain fossils from the Liege country* geveild.

18 Linnaean Correspondence L 2836 (4-12-1760).

19 Met dank aan Ruud Vlek die de naam van Bosc de la Calmette mede ontsluitte. Zie forum.mestreechonline.nl en J.J.M.H. Verzijl: ‘Bosc de la Calmette’, in: *Jaarboek voor Genealogie* 3, 1959, p. 181-193. In 1751 was Emilius Augustus officier van het regiment cavalerie van luitenant-generaal Van Heijmenoor.

20 *Bevtrage zur Naturgeschichte*, Altenburg 1774, p. 161.

21 Martinus Houttuyn, *Natuurlyke Historie*, derde deel, eerste stuk, De Versteeningen, Amsterdam 1780, p. 599.

1765	vóór 1773	1782	1783	1784	1785	1794/95	1815	1820	1861	2014
aanleg	Schenking fossielen aan G.A.H. Heijdenreich									
	Schenking fossielen aan Prins Willem V					Naar Parijs				MNHN of Naturalis
	Schenking aan Johannes Albertus Schlosser									Teylers Museum
	Schenking aan Petrus Camper									Teylers Museum
		Veiling, gekocht M.E. Hoffmann	Verkocht aan Petrus Camper	Schenkt deel aan British Museum						British Museum
									Camper collectie gekocht door Teylers Museum	Teylers Museum
		Deel gekocht Van Marum								Teylers Museum
					Van Marum koopt rest via Drouin					Teylers Museum
				Deel gekocht door Roux		Gekocht door Faujas	Gedeeltelijk terug door Brugmans	Naar RMNH		MNHN of Naturalis

Overzicht verspreiding fossielencollectie J.L. Hoffmann uit het Maastrichtse Krijt

BIJLAGE 4

OVERZICHT CORRESPONDENTIE MARTINUS VAN MARUM

